

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของ โรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการใช้ห้องสมุด โรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน เพื่อพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของ โรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนแบบมีส่วนร่วม และเพื่อศึกษาผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของ โรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

การวิจัยในครั้งนี้ได้เก็บข้อมูลกับประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้อำนวยการ โรงเรียนจำนวน 1 คน และครูผู้สอน จำนวน 54 คน รวมทั้งสิ้น 55 คน และได้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างโดยแยกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาสภาพการใช้ห้องสมุด โรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน โดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 73 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 112 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 56 คน รวมทั้งสิ้น 241 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของ โรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนแบบมีส่วนร่วม โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ครูและผู้ปกครอง ประกอบด้วย หัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน 1 คน ครูผู้สอนที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าช่วงชั้น จำนวน 3 คน ตัวแทนนักเรียนแต่ละช่วงชั้น จำนวน 3 คน คณะกรรมการชมรมผู้ปกครองและครูของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน จำนวน 3 คน รวมทั้งหมด จำนวน 10 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของ โรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้แก่ ครูและนักเรียน โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญจากการเข้าใช้ห้องสมุดมีชีวิตและร่วมกิจกรรมห้องสมุดมีชีวิตทั้ง 4 มิติในช่วงเวลาที่ห้องสมุดเปิดบริการและจัดกิจกรรมห้องสมุดมีชีวิต ได้ตัวแทนจากผู้เข้าใช้ห้องสมุดรวมทั้งหมด จำนวน 198 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามสภาพ การใช้ห้องสมุด โรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน แบบสังเคราะห์การระดมสมอง แบบประเมินกิจกรรมห้องสมุดมีชีวิต แบบสังเกตพฤติกรรมการใช้ห้องสมุดมีชีวิต แบบสัมภาษณ์การพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต แบบสอบถามผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตและแบบบันทึกการเข้าใช้ห้องสมุด วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้ค่า

ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการใช้ห้องสมุดโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วย สภาพการใช้ห้องสมุด ปัญหาการใช้ห้องสมุดใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านบรรยากาศห้องสมุด ด้านการบริการห้องสมุดและด้านการจัดกิจกรรมห้องสมุด และความต้องการของครูและนักเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาเป็นห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนตามรูปแบบของห้องสมุดมีชีวิต 4 มิติ ได้แก่ ห้องสมุดที่เน้นมิติผู้เรียนสำคัญที่สุด ห้องสมุดที่เน้นมิติแห่งภูมิปัญญาไทย ห้องสมุดที่เน้นมิติสะดวกใช้และห้องสมุดที่เน้นมิติสุนทรียภาพ สรุปได้ดังนี้ ผลการศึกษาสภาพการใช้ห้องสมุดพบว่า ส่วนใหญ่ครูเข้าใช้บริการ 2 – 3 ครั้งต่อสัปดาห์ และนักเรียนเข้าใช้บริการ 1 ครั้งต่อสัปดาห์ ช่วงเวลาในการเข้าห้องสมุดมากที่สุด คือ เวลา 12.00 – 13.00 น. โดยครูมีวัตถุประสงค์ใช้เพื่อติดตามข่าวสารและเพิ่มพูนความรู้ ส่วนนักเรียนใช้เพื่อประกอบการเรียนการสอน ผลการศึกษาค้นหาปัญหาการใช้ห้องสมุดพบว่า มีปัญหาในระดับมากที่สุด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านบรรยากาศห้องสมุด ด้านการบริการห้องสมุด และด้านการจัดกิจกรรมห้องสมุด ผลการศึกษาค้นหาความต้องการของครูและนักเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาเป็นห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนตามรูปแบบของห้องสมุดมีชีวิต 4 มิติ ได้แก่ ห้องสมุดที่เน้นมิติผู้เรียนสำคัญที่สุด ห้องสมุดที่เน้นมิติแห่งภูมิปัญญาไทย ห้องสมุดที่เน้นมิติสะดวกใช้และห้องสมุดที่เน้นมิติสุนทรียภาพ พบว่า ครูมีความต้องการพัฒนาเป็นห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนระดับมากที่สุด คือ ห้องสมุดที่เน้นมิติผู้เรียนสำคัญที่สุด ห้องสมุดที่เน้นมิติสะดวกใช้ และห้องสมุดที่เน้นมิติสุนทรียภาพ และนักเรียนมีความต้องการพัฒนาเป็นห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนระดับมากที่สุด คือ ห้องสมุดที่เน้นมิติสะดวกใช้ และห้องสมุดที่เน้นมิติสุนทรียภาพ

2. ผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งสรุปผลวิจัยออกเป็น 2 ระยะ คือ ผลการศึกษานโยบายพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตตามความต้องการของผู้ใช้ ตามรูปแบบห้องสมุดมีชีวิต 4 มิติ และผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตและการติดตามผลระหว่างการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ซึ่งสรุปได้ดังนี้

2.1 ผลการศึกษาแนวทางพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตตามความต้องการของผู้ใช้ สรุปได้ดังนี้ แนวทางพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตที่เน้นมิติผู้เรียนสำคัญที่สุด สรุปได้ว่า จัดบรรยากาศและตกแต่งภายในและภายนอกห้องสมุดให้สวยงาม มีสีสันสดใส สะอาดตา โปร่ง โล่ง เย็นสบาย เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้ใช้เพื่อเชิญชวนให้เข้าใช้ ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการเสนอซื้อหนังสือและคัดเลือกหนังสือ สื่อสารนิเทศเข้าห้องสมุดเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ และส่งเสริมให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และศึกษาค้นคว้าในชั่วโมงเรียน แนวทางพัฒนาห้องสมุดที่เน้นมิติแห่งภูมิปัญญาไทย สรุปได้ว่า ห้องสมุดควรจัดมุมสืบสานศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอน จัดหารวบรวมสื่อสิ่งตีพิมพ์และสื่อไม่ตีพิมพ์ จัดป้ายนิเทศ หรือจัดนิทรรศการที่ให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเพื่อให้นักเรียนสามารถสืบค้นข้อมูลประกอบการเรียนได้ตามหลักสูตรท้องถิ่นและจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอนให้มีความหลากหลาย โดยเชิญปราชญ์ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม แนวทางพัฒนาห้องสมุดที่เน้นมิติสะดวกใช้ สรุปได้ว่า ควรจัดหาคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ โดยการจัดมุมสืบค้นอินเทอร์เน็ต มุมสื่อมัลติมีเดียประกอบการเรียนการสอนจัดหาโปรแกรมห้องสมุดอัตโนมัติเพื่อใช้ในการจัดหมวดหมู่หนังสือ บริการยืม-คืน บริการสืบค้นข้อมูลหนังสือ และจัดกิจกรรมฝึกทักษะในสืบค้นข้อมูลสารสนเทศ เพื่อให้นักเรียนสามารถใช้เทคโนโลยีแสวงหาความรู้ แนวทางพัฒนาห้องสมุดที่เน้นมิติสุนทรีภาพ สรุปได้ว่า จัดกิจกรรมหมุนเวียนภายในห้องสมุดโดยให้บุคลากรภายในโรงเรียน นักเรียน และผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ร่วมกิจกรรม และร่วมประเมินผล และจัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียนที่ร่วมกิจกรรมหรือขณะการประกวดเพื่อให้นักเรียนและผู้ปกครองจะได้เกิดความภาคภูมิใจ ผลจากการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยและผู้ร่วมระดมสมองได้จัดแผนพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีระยะเวลาดำเนินกิจกรรมตั้งแต่ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2553 – เดือนมีนาคม 2554

2.2 ผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัย ครูและนักเรียนได้ร่วมกันประเมินกิจกรรมการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตและจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในด้านพฤติกรรมการใช้ห้องสมุดมีชีวิต สรุปได้ดังนี้

2.2.1 ผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตจากการประเมินกิจกรรมห้องสมุดมีชีวิต พบว่า ครูและนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมห้องสมุดมีชีวิตในภาพรวมอยู่ในระดับ

มากที่สุดทั้ง 4 มิติ ได้แก่ ห้องสมุดที่เน้นมิติผู้เรียนสำคัญที่สุด ห้องสมุดที่เน้นมิติแห่งภูมิปัญญาไทย ห้องสมุดที่เน้นมิติสะดวกใช้ และห้องสมุดที่เน้นมิติสุนทรียภาพ

ผลการสังเกตการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม สรุปได้ดังนี้ นักเรียนทุกระดับชั้นเข้าร่วมกิจกรรมตามกำหนดการอย่างทั่วถึงและสนใจกิจกรรมทุกอย่างที่จัด ผลงานการประกวด ด้านภาษาไทย ศิลปะ โครงการได้นำมาจัดนิทรรศการเป็นที่ชื่นชอบของผู้ชม และเป็นความภาคภูมิใจของเจ้าของผลงานและผู้ปกครอง ผู้ชนะ การประกวดกิจกรรมต่าง ๆ ได้รับเกียรติบัตร ผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ไม่มีการประกวดจะได้รับรางวัลที่ทางห้องสมุดรับผิดชอบจัดให้ครบทุกคน คณะกรรมการสถานศึกษา คณะกรรมการชมรมผู้ปกครองและครู ร่วมชมกิจกรรมและร่วมเป็นกรรมการตัดสินการประกวดกิจกรรมต่าง ๆ กิจกรรมที่นักเรียนสนใจมากที่สุดคือ การแสดงละคร การประกวดร้องเพลงและการประกวดวาดภาพระบายสีและเกมส่งเสริมการอ่าน

2.2.2 การติดตามผลระหว่างการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตจากการร่วมสังเกตพฤติกรรมการใช้ห้องสมุดมีชีวิตของครูและนักเรียนในช่วงเวลา 12.30 น.-13.00 น.และในเวลา 15.30 น - 16.30 น. พบว่า ครูมีพฤติกรรมการใช้ห้องสมุดมีชีวิต สรุปได้ว่า ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ จัดกิจกรรมโดยให้นักเรียนได้ค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุดมีชีวิตมีการกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจที่จะค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุดอย่างสม่ำเสมอ ครูมีความสนใจใช้ห้องสมุดในเวลาวางจากการสอนเพื่อพัฒนาการสอนและพัฒนาตนเอง มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมห้องสมุดมีชีวิตอย่างต่อเนื่อง มีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรม มีการกระตุ้นให้นักเรียนร่วมกิจกรรมของห้องสมุดเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน

ผลการร่วมสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน สรุปได้ว่า นักเรียนมีความกระตือรือร้นและให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าภายในห้องสมุดมีชีวิตโดยใช้เวลาวางในการเข้าใช้ห้องสมุดมีชีวิตเพิ่มมากขึ้น นักเรียนมีความสนใจศึกษาค้นคว้าและอ่านหนังสือ สื่อประเภทต่างๆ ได้ครั้งละนานๆ โดยไม่เบื่อหน่ายหรือ่วงนอน มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอและทำกิจกรรมด้วยความสนุกสนานและเต็มใจ นักเรียนสามารถใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ในการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ทำให้มีทักษะในการเรียนรู้ รู้วิธีการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียนเพิ่มขึ้น

3. ผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นการสะท้อนผลการปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมจากการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน 4 มิติ ได้แก่ ห้องสมุดที่เน้นมิติผู้เรียนสำคัญที่สุด ห้องสมุดที่เน้นมิติแห่งภูมิปัญญาไทย ห้องสมุดมีชีวิตที่เน้นมิติสะดวกใช้ และห้องสมุดมีชีวิตที่เน้นมิติสุนทรียภาพ ผู้วิจัยขอเสนอผลการศึกษาผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ตามหัวข้อดังนี้

1) ความคิดเห็นต่อการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน 2) ความพึงพอใจของครูและนักเรียนต่อการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน 3) สถิติการใช้ห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

3.1 ความคิดเห็นต่อการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน สรุปได้ดังนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียน คณะครู นักเรียนและผู้ปกครอง ได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผนพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ร่วมดำเนินการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ร่วมติดตามผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตและร่วมประเมินผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ดังนี้

3.1.1 ความคิดเห็นของผู้อำนวยการโรงเรียน สรุปได้ว่า ผู้อำนวยการโรงเรียนร่วมสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตด้านงบประมาณจากเงินชมรมผู้ปกครองและครู ร่วมทำแผนพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ร่วมดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการห้องสมุดโดยเปิดโอกาสให้ครู นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ชมรมผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ร่วมกิจกรรมและร่วมประเมินผลกิจกรรมห้องสมุดมีชีวิต ส่งเสริมให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและศึกษาค้นคว้าในชั่วโมงเรียน สนับสนุนจัดหาคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ และใช้ในการดำเนินงานห้องสมุดในงานบริการห้องสมุดโดยโปรแกรมห้องสมุดอัตโนมัติ เพื่อใช้ในการจัดหมวดหมู่หนังสือ บริการยืม-คืน บริการสืบค้นข้อมูลหนังสือ สนับสนุนการติดตั้งอุปกรณ์กระจายสัญญาณเครือข่ายไร้สาย (Wireless) ภายในห้องสมุด และส่งเสริมให้จัดกิจกรรมห้องสมุดที่สามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ฝึกให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น เป็นผู้นำ กล้าแสดงออก สร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

3.1.2 ความคิดเห็นของครูผู้สอน สรุปได้ว่า การจัดบรรยากาศห้องสมุดมีชีวิตทั้งภายในและภายนอกเอื้อต่อการเรียนรู้ กระตุ้นให้อยากเข้าไปศึกษาค้นคว้า มีการจัดแบ่งพื้นที่ภายในห้องสมุด พื้นที่สำหรับใช้สมาธิในการอ่าน พื้นที่จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้และพื้นที่ให้บริการสื่อการเรียนรู้ มีจำนวนหนังสือ วารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ ในปริมาณที่เพิ่มขึ้น มีเนื้อหาตรงกับหลักสูตรสถานศึกษา เนื้อหาทันสมัย และตรงตามความต้องการ ครูมีส่วนร่วมในการใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและศึกษาค้นคว้า มีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุดโดยร่วมเป็นคณะกรรมการห้องสมุด ร่วมคัดเลือกและจัดหาสื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนสอดคล้องกับหลักสูตร ครูมีส่วนร่วมวางแผนและร่วมจัดกิจกรรม ร่วมกิจกรรมและร่วมประเมินผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต มีส่วนร่วมคัดเลือกนักเรียนในชั้นที่ตนเองสอนเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางห้องสมุดจัดขึ้นทุกครั้ง

มีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการตัดสินการประกวดต่าง ๆ ที่ห้องสมุดโรงเรียนได้จัดขึ้น ครูมีส่วนร่วมในการจัดทำสื่อมัลติมีเดีย จัดบทเรียนสำเร็จรูป สื่อ CAI ประกอบการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าในเวลาว่าง ครูชอบการจัดมุมส่งเสริมการเรียนรู้ภายในห้องสมุดมีชีวิต เพราะมีความหลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ ทำให้มีความรู้ควบคู่กับความสุขในการเรียนรู้ภายในห้องสมุด ครูสามารถนำได้รับความรู้จากการใช้ห้องสมุดมีชีวิตที่เน้นมีจิตสวดอกใช้ไปบูรณาการกับการเรียนการสอนทุกระดับชั้น ห้องสมุดนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริการยืม การคืน บริการสืบค้นข้อมูลหนังสือทำให้ครูรับบริการของห้องสมุดมีความสะดวกขึ้นและการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการสืบค้นข้อมูลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกขึ้น และครูมีความพึงพอใจในการใช้ห้องสมุดมีชีวิตอยู่ในระดับ ดีมากเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมการเรียนการสอนและการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

3.1.3 ความคิดเห็นของนักเรียน สรุปได้ว่า การจัดบรรยากาศห้องสมุดมีชีวิตทั้งภายในมีการตกแต่งภายในห้องสมุดสวยงาม มีสีสันสดใส โปรงโถงมีเครื่องปรับอากาศ ช่วยกระตุ้นให้อยากเข้าไปศึกษาค้นคว้าภายในห้องสมุด การจัดพื้นที่ภายในห้องสมุดมีชีวิตให้มีมุมพักผ่อน มีความเพลิดเพลินในการอ่านและทำกิจกรรมอย่างอิสระทำให้มีความสุขในการเรียนรู้ภายในห้องสมุด ห้องสมุดมีจำนวนหนังสือ วารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ เนื้อหาทันสมัยและตรงตามความต้องการของนักเรียน นักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ในการเรียนและศึกษาค้นคว้ามีส่วนร่วมในการคัดเลือกหนังสือและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการ นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางห้องสมุดจัดขึ้นทุกครั้งและร่วมประเมินผล ห้องสมุดมีเครื่องมือเทคโนโลยีและอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการค้นหาข้อมูลภายในห้องสมุดกระตุ้นให้นักเรียนอยากเข้าไปศึกษาค้นคว้าภายในห้องสมุดมีชีวิต การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการสืบค้นข้อมูลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตทำให้นักเรียนมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีในการแสวงหาความรู้ สามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกขึ้นและมีความเพลิดเพลินในการพัฒนาตนเองและการใช้บริการยืม การคืน บริการสืบค้นข้อมูลหนังสือนักเรียนได้รับบริการสะดวกรวดเร็วขึ้น ห้องสมุดมีการจัดมุมส่งเสริมการเรียนรู้ภายในห้องสมุดมีชีวิต มีความหลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ ทำให้มีความสุขในการเรียนรู้ภายในห้องสมุด นักเรียนมีความพึงพอใจในการใช้ห้องสมุดมีชีวิต เพราะมีกิจกรรมส่งเสริมความรู้ที่หลากหลาย ห้องสมุดทำให้นักเรียนได้ผ่อนคลายอารมณ์ และมีความเพลิดเพลิน ช่วยให้การค้นคว้าและส่งเสริมให้นักเรียนมีนิสัยรักการอ่านและมีความสุขในการเรียนรู้ในห้องสมุดมีชีวิต

3.2 ความพึงพอใจของครูและนักเรียนต่อการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาการใช้ห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

ส่วนใหญ่ครูและนักเรียนเข้าใช้บริการ 4 - 5 ครั้งต่อสัปดาห์ ช่วงเวลาในการเข้าห้องสมุดมากที่สุด คือ เวลา 12.00 – 13.00 น. โดยมีวัตถุประสงค์ในการเข้าใช้ห้องสมุดมีชีวิตเพื่อติดตามข่าวสารและเพิ่มพูนความรู้ ผลการศึกษาความพึงพอใจของครูและนักเรียนต่อการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน พบว่าครูและนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตในภาพรวมอยู่ในระดับมีความพึงพอใจมากที่สุด ทั้ง 4 มิติ ได้แก่ ห้องสมุดที่เน้นมิติผู้เรียนสำคัญที่สุด ห้องสมุดที่เน้นมิติแห่งภูมิปัญญาไทย ห้องสมุดที่เน้นมิติสะดวกใช้ และห้องสมุดที่เน้นมิติสุนทรียภาพ เมื่อพิจารณาแต่ละมิติ สรุปได้ว่า

3.2.1 ผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตที่เน้นมิติผู้เรียนสำคัญที่สุด ครูและนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด 3 รายการแรก คือ ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการเสนอและคัดเลือกหนังสือวารสาร และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศและตกแต่งภายในห้องสมุดให้สวยงาม มีสีสันสดใส โปร่ง โล่ง เป็นสบาย เอื้อต่อการเรียนรู้ ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและศึกษา

3.2.2 ผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตที่เน้นมิติแห่งภูมิปัญญาไทย ครูและนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด 3 รายการแรก คือ การจัดทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เช่น วัด การสาธิตการทำน้ำมันงา การทำขนมไทยใหญ่ การจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยปราชญ์ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการให้ความรู้เกี่ยวกับ เช่น กิจกรรมสาธิตการทำขนมหรือทำอาหาร ทำของเล่นพื้นบ้าน การสอนดนตรีไทยใหญ่ การสอนรำไท รำนก รำโต และการจัดมุมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมไทยใหญ่ การแต่งกายของชาวไทยใหญ่ ประเพณีท้องถิ่น อาหารและขนมท้องถิ่นสามารถนำความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการเรียนการสอนได้มากขึ้น

3.2.3 ผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตที่เน้นมิติสะดวกใช้ ครูและนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด 3 รายการแรก คือ การจัดคอมพิวเตอร์สำหรับสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้ การนำคอมพิวเตอร์เข้ามามีใช้ในการสืบค้นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) และข้อมูลจากซีดีรอม (CD-Rom) และมีความพึงพอใจต่อการพัฒนาห้องสมุดที่เน้นมิติสะดวกใช้ เพราะส่งเสริมทักษะการใช้เทคโนโลยีในการแสวงหาความรู้ ทำมีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน

3.2.4 ผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตที่เน้นมิติสุนทรียภาพ ครูและนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด 3 รายการแรก คือ การจัดกิจกรรมสนับสนุนการเรียนการสอน บูรณาการทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และครอบคลุมทุกระดับชั้น การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและ

การเรียนรู้มีกิจกรรมหลากหลายและจัดต่อเนื่องสม่ำเสมอและครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและประเมินผลการกิจกรรมห้องสมุดมีชีวิต การจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้ห้องสมุดทำให้ท่านมีทักษะในการเรียนรู้ วิธีการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

3.3 สถิติการเข้าใช้ห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

ผลการเก็บรวบรวมสถิติการเข้าใช้ห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน สรุปได้ดังนี้ สถิติการเข้าใช้ห้องสมุดมีชีวิตโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนของครูและนักเรียนในภาคเรียนที่ 1 เดือนที่มีผู้เข้าใช้ห้องสมุดมีชีวิตมากที่สุด ได้แก่ เดือนกรกฎาคมคือร้อยละ 89.47 สาเหตุเพราะห้องสมุดจัดกิจกรรมวันภาษาไทยแห่งชาติและสัปดาห์ห้องสมุด รองลงมา คือ เดือนมิถุนายน เดือนสิงหาคม เดือนกันยายน และเดือนพฤษภาคม ตามลำดับ สำหรับสถิติการเข้าใช้ห้องสมุดมีชีวิตโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนของครูและนักเรียนในภาคเรียนที่ 2 เดือนที่มีผู้เข้าใช้ห้องสมุด มีชีวิตมากที่สุด ได้แก่ เดือนธันวาคม คือร้อยละ 88.51 สาเหตุเพราะห้องสมุดจัดกิจกรรมวันคริสมาส รองลงมา คือ เดือนกุมภาพันธ์ เดือนมกราคม เดือนมีนาคม และเดือนพฤศจิกายน ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตมีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายดังต่อไปนี้

1. สภาพการใช้ห้องสมุดโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน พบว่าครูและนักเรียนเข้าใช้บริการ 1 ครั้งต่อสัปดาห์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้บริการประกอบการเรียนการสอน อาจเป็นเพราะห้องสมุดเปิดบริการเฉพาะเวลาพักเที่ยงเนื่องจากครูที่รับผิดชอบงานห้องสมุดมีจำนวนคาบสอนมาก ไม่มีเวลามาให้บริการงานห้องสมุดอย่างเต็มที่ ทำให้ครูและนักเรียนมีโอกาสนในการเข้าใช้บริการน้อย ผลการศึกษาปัญหาการใช้ห้องสมุด พบว่ามีปัญหาด้านบรรยากาศ คือ การจัดบรรยากาศภายในห้องสมุด ไม่มีการตกแต่งให้มีสีสันสดใส ไม่ดึงดูดผู้มาใช้บริการห้องสมุด หนังสือภายในห้องสมุดมีเนื้อหาไม่หลากหลายและเนื้อไม่ทันสมัยไม่เอื้อต่อการอ่านและไม่มีความสะดวกคล่องกับความต้องการของผู้ใช้ และการจัดมุมการเรียนรู้ภายในห้องสมุดไม่หลากหลาย ไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้และไม่เอื้อต่อการอ่าน อาจเป็นเพราะห้องสมุดไม่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วม ในการออกแบบ ตกแต่งพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน ปัญหาด้านบริการ คือ จำนวนคอมพิวเตอร์ที่ให้บริการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้ และผู้ใช้บริการไม่มีส่วนร่วมในการเสนอชื่อหนังสือหรือคัดเลือกหนังสือเข้าห้องสมุดตรงความต้องการเนื่องจากขาดแคลน

งบประมาณในการบริหารจัดการห้องสมุดและปัญหาจัดกิจกรรมห้องสมุดส่วนใหญ่ คือครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมห้องสมุด การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านทั้งในและนอกห้องสมุดไม่มีความหลากหลายและจัดไม่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของปรัชญา ใจสะอาดและคณะ (2548) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับความต้องการและแนวทางการพัฒนาห้องสมุดชีวิตของโรงเรียนในอำเภอเชียงดาว โดยศึกษาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคและเอื้อต่อการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนในอำเภอเชียงดาว พบว่า สภาพห้องสมุดโรงเรียนในอำเภอเชียงดาว ส่วนใหญ่ยังไม่มีอาคารห้องสมุดที่เป็นเอกเทศ ลักษณะของห้องสมุดเป็นห้องเรียนที่ปรับมาเป็นห้องสมุดมีขนาดไม่เหมาะสม จำนวนหนังสือยังมีน้อยและไม่มีความหลากหลาย หนังสือส่วนใหญ่จะเป็นหนังสือเรียนอยู่ในสภาพเก่าและชำรุด บุคลากรที่รับผิดชอบห้องสมุดทั้งหมดเป็นครูในโรงเรียนที่มีจำนวนชั่วโมงสอนมาก ไม่มีเวลาให้บริการงานห้องสมุดอย่างเต็มที่ ไม่ได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมให้เป็นห้องสมุดของโรงเรียน และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของกรีแนน (Greenan, E. : 2002) ที่พบว่า ปัญหาในการให้บริการห้องสมุด คือหนังสือที่มีบริการในห้องสมุดเก่าด้าสมัย การจัดเรียงหนังสือบนชั้นสับสนทำให้การค้นคว้าไม่สะดวก

ความต้องการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตตามความต้องการของผู้ใช้ พบว่า ต้องการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศหลากหลายรูปแบบทั้งสิ่งสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เนื้อหาทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ จัดบรรยากาศและตกแต่งภายในห้องสมุดให้สวยงาม มีสีสันสดใส สะอาดตา โปร่ง โล่ง เย็นสบาย เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้ใช้บริการ ผู้ใช้บริการมีส่วนร่วมในการเสนอและคัดเลือกหนังสือเข้าห้องสมุดเพื่อให้ตรงตามความต้องการ ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุดให้สอดคล้องกับความต้องการ จัดมุมส่งเสริมการเรียนรู้ภายในห้องสมุดให้มีความหลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้และเอื้อต่อการอ่าน จัดคอมพิวเตอร์สำหรับสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้ นำคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในการสืบค้นข้อมูลหนังสือภายในห้องสมุด นำคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในการให้บริการยืม การคืนหนังสือภายในห้องสมุด จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายและอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมห้องสมุดให้ผู้ใช้งานห้องสมุดทราบอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของกรรณิการ์ นาคอยู่ และคณะ (2547) ได้ศึกษาการพัฒนาห้องสมุดของมหาวิทยาลัย ราชภัฏสุราษฎร์ธานีให้เป็นห้องสมุดมีชีวิต โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการใช้บริการ พบว่า ด้านอาคารสถานที่ ต้องการให้ตกแต่งสถานที่ด้านข้างและด้านหลังให้สวยงาม และปรับปรุงหอสมุดเก่าให้อยู่ในสภาพที่ดี นำเข้าไปใช้ ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ต้องการให้สำรวจความต้องการของผู้ใช้ เพื่อจะได้มีทรัพยากรที่ตรงกับความต้องการ ต้องการให้จัดวารสารเย็บเล่มเป็นชั้นเปิด ส่วนวารสารฉบับปัจจุบัน ต้องการ

ให้จัดตามประเภทวารสาร และต้องการให้จัดมุมเฉพาะด้าน ด้านการบริการ ต้องการให้มีคอมพิวเตอร์ไว้บริการเพียงพอและมีคุณภาพ ให้มีการประชาสัมพันธ์หลายรูปแบบและสอดคล้องกับผลงานวิจัยของอกินกู และจอห์นสัน (Agingu & Johnson : 1998) ที่พบว่า นักศึกษามีความต้องการให้ห้องสมุดบริการทรัพยากรที่ทันสมัย ต้องการวารสารวิชาการชื่อเรื่องต่าง ๆ มากขึ้นและต้องการให้ห้องสมุดให้บริการคอมพิวเตอร์จำนวนเครื่องมากขึ้นเพื่อสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

2. การพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนแบบมีส่วนร่วม

2.1 ผลการศึกษาแนวทางพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตตามความต้องการของผู้ใช้โดยใช้วิธีการระดมสมองจากผู้อำนวยการ โรงเรียน ครู นักเรียน และผู้ปกครอง พบว่าผู้ใช้ต้องการให้จัดบรรยากาศและตกแต่งภายในและภายนอกห้องสมุดให้สวยงาม มีสีสันสดใส สะอาดตา โปร่ง โล่ง เย็นสบาย เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้ใช้และเชิญชวนให้เข้าใช้ห้องสมุด ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการเสนอชื่อหนังสือและคัดเลือกหนังสือ สื่อสารนิเทศเข้าห้องสมุดเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ และส่งเสริมให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและศึกษาค้นคว้าในช่วงเวลาเรียน ควรจัดหาคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ โดยการจัดมุมสืบค้นอินเทอร์เน็ต มุมสื่อมัลติมีเดียประกอบการเรียนการสอนจัดหาโปรแกรมห้องสมุดอัตโนมัติเพื่อใช้ในการจัดหมวดหมู่ หนังสือ บริการยืม-คืน บริการสืบค้นข้อมูลหนังสือ และจัดกิจกรรมฝึกทักษะในสืบค้นข้อมูลสารนิเทศ เพื่อให้นักเรียนสามารถใช้เทคโนโลยีแสวงหาความรู้ จัดกิจกรรมหมุนเวียนภายในห้องสมุดให้มีความหลากหลายและจัดอย่างต่อเนื่อง จากการหาแนวทางพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตตามความต้องการของผู้ใช้แบบมีส่วนร่วม พบว่า ผู้อำนวยการ โรงเรียน ครู นักเรียนและผู้ปกครองเห็นความสำคัญของห้องสมุด และเป็นผู้ประสานงานขอความร่วมมือจากครู นักเรียนและผู้ปกครองในการระดมทุนในรูปแบบต่าง ๆ นอกจากนี้ให้มีการจัดทำโครงการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต โครงการรับบริจาค หนังสือ สื่อและอุปกรณ์ต่างๆ ให้ห้องสมุดจัดให้มีบรรยากาศที่ดึงดูดความสนใจในการเข้าใช้บริการ ส่งเสริม ให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้ห้องสมุด กิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่มีรูปแบบที่หลากหลายเพื่อสนับสนุนให้นักเรียนและครูมาเข้าใช้ห้องสมุดมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของประหยัด ช่างงาน (2548) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ศูนย์วิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โดยศึกษาลักษณะรูปแบบและแนวทางห้องสมุดมีชีวิต จะต้องมียุทธศาสตร์เหมือนบ้าน มีเพลงฟัง ขณะอ่านหนังสือ มีมุมสำหรับดื่มกาแฟ จัดกิจกรรมให้หลากหลาย มีความเคลื่อนไหวตลอดเวลาและจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยความร่วมมือของสมาชิก นำเทคโนโลยีมาช่วยจัดการบริการ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเชื่อมโยงสารสนเทศทุกรูปแบบ การจัดหาทรัพยากรให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ และการดำเนินการในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือเพื่อให้บริการ

สารสนเทศได้โดยไม่มีข้อจำกัด ให้ผู้ใช้และเครือข่ายห้องสมุด มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และในการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต การพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตสามารถดำเนินการได้หลายแนวทาง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมและความต้องการของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้บริหาร ผู้ให้บริการและผู้รับบริการ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของปัญญา สุขแสน และคณะ (2547) ได้ศึกษาและหาแนวทางการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต : กรณีศึกษาสำนักวิทยบริการ สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสำนักวิทยบริการ สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์ ให้เป็นห้องสมุดในรูปแบบของห้องสมุดมีชีวิตและเพื่อหารูปแบบของเครื่องมือที่จะช่วยพัฒนาการบริหารจัดการสารสนเทศของสำนักวิทยบริการ สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์ ไปสู่ห้องสมุดในรูปแบบของห้องสมุดมีชีวิต ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบหรือลักษณะของห้องสมุดมีชีวิตต้องประกอบไปด้วยการจัดการและให้บริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การให้บริการของห้องสมุดที่มีคุณภาพและมีความหลากหลายรูปแบบ การจัดหาวัสดุทั้ง 3 รูปแบบ ให้ใหม่ ทันสมัย และเป็นประจำ การจัดบรรยากาศในห้องสมุดให้น่าใช้น่าเข้าศึกษาค้นคว้า การให้บริการด้านโทรทัศน์และเครือข่าย รวมทั้งโสตทัศนวัสดุการกำหนดนโยบายการสนับสนุน ของสถาบันที่มีต่อสำนักวิทยบริการและการร่วมกันสร้างให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน และศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

2.2 การพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวิธีการดำเนินการศึกษา 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ร่วมศึกษาสภาพปัจจุบันการใช้ห้องสมุดโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน โดยคณะครู นักเรียน ร่วมให้ข้อมูลการใช้ห้องสมุด ปัญหาการใช้และความต้องการที่จะพัฒนาเป็นห้องสมุดมีชีวิต ขั้นตอนที่ 2 ร่วมวางแผนหาแนวทางการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต โดยมี ผู้อำนวยการ โรงเรียน ครู นักเรียนและผู้ปกครอง ร่วมระดมสมองเพื่อหาแนวทางพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตตามความต้องการของผู้ใช้ และนำแนวทางพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตมาจัดทำแผนพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของ โรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ขั้นตอนที่ 3 ร่วมดำเนินการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตและติดตามผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ร่วมดำเนินการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ โดยเปิดโอกาสให้ครูและนักเรียนร่วมจัดกิจกรรมร่วมประเมินกิจกรรมตามรูปแบบของห้องสมุดมีชีวิต 4 มิติได้แก่ ห้องสมุดที่เน้นมิติผู้เรียนเป็นสำคัญ ห้องสมุดที่เน้นมิติแห่งภูมิปัญญาไทย ห้องสมุดที่เน้นมิติสะดวกใช้และห้องสมุดที่เน้นมิติสุนทรียภาพ ร่วมติดตามผลระหว่างการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ใช้โดยให้ครูและนักเรียนการร่วมประเมินกิจกรรมห้องสมุดมีชีวิตและสังเกตพฤติกรรมการใช้ห้องสมุด การร่วมกิจกรรมของครูและนักเรียนแบบมีส่วนร่วม พบว่า นักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน รักการค้นคว้าเพิ่มขึ้น โดยดูจากข้อมูลการยืมการคืนหนังสือและสถิติการเข้าใช้ห้องสมุดมีชีวิต ขั้นตอนที่ 4 ร่วมประเมินผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของ โรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนพบว่าครูและนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการพัฒนา

ห้องสมุดมีชีวิตในระดับมากที่สุดและสถิติการเข้าใช้ห้องสมุดมีชีวิตเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตทุกขั้นตอนตั้งแต่ร่วมศึกษาปัญหาร่วมวางแผนร่วมดำเนินการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตตามความต้องการของผู้ใช้ และร่วมประเมินผล การพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตส่งผลให้ครูและนักเรียนมีความพึงพอใจในห้องสมุดมีชีวิตในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา สำนักวิทยบริการ (2547) ได้ศึกษาเกี่ยวกับห้องสมุดมีชีวิตมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาห้องสมุดให้เป็นห้องสมุดมีชีวิตตามความต้องการของผู้ใช้ การดำเนินการศึกษามี 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ขั้นการศึกษาริบทหรือสภาพปัจจุบันของการจัดบริการในสำนักวิทยบริการ ขั้นตอนที่ 2 ขั้นการสำรวจความต้องการของผู้ใช้ ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการดำเนิน โครงการห้องสมุดมีชีวิตตามความต้องการของผู้ใช้ ขั้นตอนที่ 4 ขั้นการประเมินความคิดเห็นของผู้ใช้ต่อการจัด โครงการห้องสมุด ผลจากการประเมินมีความพึงพอใจในภาพรวม ผลการประเมินพบว่ามีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจรวมทุกด้านในระดับดีเยี่ยมหรือระดับมากที่สุด

จากผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ปัจจัยที่ส่งผลให้การพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตประสบความสำเร็จเพราะนำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง สามารถระดมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุด มีชีวิต โดยการมีส่วนร่วมของผู้บริหารโรงเรียน คณะครู นักเรียนและผู้ปกครอง คือ ร่วมวางแผนพัฒนาห้องสมุด ร่วมพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ร่วมใช้ห้องสมุดมีชีวิตและร่วมประเมินผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต โดยผู้บริหารโรงเรียนมีส่วนร่วมส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ได้อนุมัติโครงการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตได้แก่ร่วมจัดกิจกรรมห้องสมุดมีชีวิตทั้ง 4 มิติ ร่วมประเมินกิจกรรมห้องสมุดมีชีวิตและร่วมแก้ไขปัญหาในแต่ละกิจกรรม นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตให้ตรงกับความต้องการ ร่วมประเมินผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการหาแนวทางพัฒนาพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ให้การสนับสนุนทรัพยากรได้แก่หนังสือ วารสาร ในการพัฒนาห้องสมุด เพราะเมื่อผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุดย่อมจะช่วยขับเคลื่อนให้การพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตดำเนินไปตามความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ช่วยให้ห้องสมุดได้รับการยอมรับจากชุมชน ชุมชนเกิดความรักและหวงแหนห้องสมุดซึ่งส่งผลให้ผู้ปกครองและชุมชนสนับสนุนทรัพยากรการศึกษาและให้ความร่วมกับสถานศึกษาในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ

3. การศึกษาผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

ผลการศึกษาการห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง คือได้รับความร่วมมือจากผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ปกครอง คณะครูและนักเรียนในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอน ตั้งแต่ต้นจนจบสิ้นตั้งแต่ร่วมสำรวจปัญหา ร่วมหาแนวทางเพื่อวางแผนการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ร่วมดำเนินการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ร่วมประเมินกิจกรรมห้องสมุดมีชีวิต ร่วมสังเกตพฤติกรรม การใช้ห้องสมุดและร่วมประเมินผลการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตหรือขึ้นสะท้อนผลกลับ พบว่า ครูและนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตในระดับมากที่สุด ทั้ง 4 มิติ ได้แก่ ห้องสมุดที่เน้นมิติผู้เรียนสำคัญที่สุด ห้องสมุดมิติที่เน้นแหล่งภูมิปัญญา ห้องสมุดที่เน้นมิติสะดวกใช้และห้องสมุดที่เน้นมิติสุนทรียภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ สุรางค์ จันทวานิช (2546 : 67) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมอันเป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหา แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย โดยมีผู้ถูกวิจัยเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาของการดำเนินการ ช่วยให้ข้อมูลและการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีแก้ไขปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการทำวิจัยทุกขั้นตอนชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกันวางแผนและกำหนดการดำเนินงานตามแผนหรือโครงการ พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความต้องการ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมช่วยให้เกิดองค์ความรู้ให้แก่ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย ซึ่งสามารถเป็นตัวแทนของการพัฒนาลงสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพอีกด้วย

ปัจจัยที่ส่งผลให้การพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตประสบความสำเร็จเพราะได้รับการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากผู้อำนวยการ โรงเรียนที่อนุมัติโครงการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ผู้ปกครองให้การสนับสนุนในการระดมทุนทรัพยากรทางการศึกษา ได้แก่ สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตจากงบประมาณเงินชมรมผู้ปกครองและครูเพื่อใช้ในการปรับปรุงห้องสมุดจึงทำให้การดำเนินการพัฒนาห้องสมุดสำเร็จไปด้วยดี บริจากหนังสือ ครูและนักเรียนให้การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้ห้องสมุด ร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่องและหลากหลาย หลังจากการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตครูและนักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเข้าใช้บริการห้องสมุดเพิ่มมากขึ้น เพราะห้องสมุดมีความสวยงาม สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีหนังสือใหม่ที่หลากหลายและเนื้อหาตรงกับความต้องการของผู้ใช้ มีระบบสืบค้นข้อมูลด้วยระบบอินเทอร์เน็ต มีกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ให้แก่ครูและนักเรียนได้

มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ส่งผลให้ครูและนักเรียนมีความสนใจในการเข้าใช้ห้องสมุด มีความกระตือรือร้น เพลิดเพลินและสนุกสนานที่ได้เข้ามาใช้ห้องสมุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากการวิจัยในครั้งนี้พบว่านักเรียนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต และใช้บริการห้องสมุดมีชีวิตที่ตรงต่อความต้องการอย่างเต็มที่ ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามาใช้บริการในช่วงเย็นและวันเสาร์อาทิตย์ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการห้องสมุดเพื่อให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาห้องสมุด ร่วมบริจาคหนังสือบริจาคทรัพยากรที่เป็นประโยชน์แก่ห้องสมุด

1.2 ควรนำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนเพราะครูและนักเรียนจะได้มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและสามารถใช้ประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นห้องสมุดมีชีวิตเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

2.2 ควรศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาห้องสมุด 3 ดี คือ บรรณาคาศี หนังสือดี และบรรณารักษ์ดี